ANTROJI DALIS

DRAUGAS

MOKSLAS, MENAS, LITERATŪRA

Saturday supplement

1987 m. balandžio mėn. 11 d. / April 11, 1987 Nr. 71(15)

KERTINĖ PARAŠTĖ

Naujas lietuviškas filmas pagal Sartre'o pjesę

Lietuvos kino studija pagal Maskvos užsakymą padovanojo „tarybiniam pasauliui" naują filmą, pavadintą „Tiktai tiesa". Iš *Literatūros ir meno* (1986.VIII.23) puslapių į mus žvelgia filmo kūrėjai: režisierius Arūnas Žebriūnas, operatorius Jonas Gricius, aktoriai Chadaravičius, Budraitis, Masiulis ir kiti. Filmas ne bet koks — pagamintas pagal žymiojo filosofo ir dramaturgo Jean-Paul Sartre pjesę „Nekrasovas".

Ar ne gražiai visa tai skamba? Lietuvos kino menas, pasaulinė literatūra, vaisingas kultūrinis bendravimas tarp tarybinio centro ir respublikos. Be to, kaip mus informuoja *Literatūra ir menas*, filmas aktualus. Jis rodo, kaip buržuazinė spauda begėdiškai dergė ir nenustoja dergusi Sovietų Sąjungą. Tai tvirtina ne koks „tarybinis" pareigūnas, o garsus buržuazinis rašytojas Sartre. Pacituojami ir amžinatilsį Iljos Ehrenburgo žodžiai apie „pažangųjį" Sartre'ą, jo pjesę, ir tą nelemtą buržuazinę spaudą. Amžinatilsį Sartre'o žodžių straipsnyje kažkodėl nerandame...

Štai į lietuviškąjį ekraną įvestos Sartre'o pjesės turinys. Sensacijomis mintantis Paryžiaus dienraštis įtikina vietinį aferistą suvaidinti neva į Vakarus pabėgusį Sovietų Sąjungos vidaus reikalų ministrą Nekrasovą. Jo lūpomis dienraštis palieja visą seriją „bjaurių šmeižtų": kad Sovietų Sąjungoje vyksta politiniai „valymai", kad sovietiniai valdovai sudarinėja savo priešų sąrašus, užpuldinėja kitas šalis, o sovietiniai piliečiai neva turi grumtis su visokiais nepriteklėliais, ilgai stovėti eilėse prie parduotuvių. Tas „nešvarus sąmokslas" sužlunga, kai Sovietų Sąjungoje pasirodo tikrasis Nekrasovas.

Visa to išklausius, ar nereikėtų leisti pasisakyti pačiam Sartre'ui ir istorijai? Jo pjesė buvo parašyta ir pastatyta prieš pat Stalino mirtį, autoriui ypatingu laiku, kurį jis po dvidešimties metų taip aprašė: „Ketverius metus buvau prancūzų kompartijos pakeleivis. Galvojau, kad partijos pseudoidėjose yra tiesos ir kad jų idiotizmas tėra paviršutinis. Tada maniau, kad kompartija yra darbininkų partija. Aš klydau".

Rašydamas „Nekrasovą", Sartre tylėjo apie Stalino terorą ir teisino jo konclagerius. Tais pačiais 1951-ais metais Lietuvos scenoje neseniai matytas Albert Camus išspausdino savo knygą „Sukilėlis", kurioje jis kalbėjo, kad totalitarizmas iškreipia revoliucinį idealą ir teisina masinę žmogžudystę. Sartre pasmerkė šią knygą ir Camus idėjas. 1954 metais, oficialaus apsilankymo Sovietų Sąjungoje metu, Sartre paskelbė, jog tai laisviausia šalis visame pasaulyje... (Po 20-ties metų tai prisiminęs, jis pareiškė: „Tada uždraudžiau sau galvoti, kad ten yra kas blogo".)

Sartre nustojo buvęs komunistų partijos pakeleiviu 1956 metais, kai Sovietų Sąjunga užpuolė Vengriją. Jis pasmerkė Maskvos agresiją ir nutraukė ryšius su komunistų partija.

1968 metais Sartre dar iškalbiau pasmerkė Čekoslovakijos užpuolimą. Maskvos režimą jis pavadino „galybės geismo apsėstų biurokratų hierarchija"; tie biurokratai žiūri į žmones kaip į daiktus. Sovietinį „socializmą" jis pavadino „konclageriniu socializmu". Sartre išjuokė oficialųjį melą, kurio pasitvėręs Chruščiovas mėgino „išaiškinti" stalinizmą kaip „asmenybės kulto" padarinį. Taip, Stalinas buvo nedorėlis — kalbėjo Sartre — bet kaip jis buvo iškeltas ir pasodintas į sostą ir kaip jis, sovietinės visuomenės remiamas, visą ketvirtį šimtmečio valdė šalį? Po Čekoslovakijos užpuolimo, pabrėžė prancūzų rašytojas, „reikia atsisakyti reformizmo iliuzijų — sovietinės santvarkos mašinos neįmanoma sutaisyti: žmonės turi ją pagriebti ir išmesti į šiukšlyną".

Taip apie sovietinę santvarką kalbėjo Jean-Paul Sartre, kurio pjesę dabar nufilmavo Lietuvos kino studija. Apie šiuos rašytojo įsitikinimus filmo gamintojai ir Lietuvos oficialioji spauda tyli. Atrodo, tikimasi, kad izoliuoti lietuviai prarys šį ankstyvą Sartre'o fragmentą ir nepatirs, ką jis iš tikrųjų galvojo nuo 1956 metų iki savo mirties. Pasirodo, kad talentingieji mūsų režisieriai, operatoriai ir aktoriai pagamino politinės pornografijos kūrinį apie Stalino laikus, dvelkiantį tų laikų nostalgija. Pagal Maskvos užsakymą...

kž

Lietuvos kino studijos filmo „Tiktai tiesa" režisierius A. Žebriūnas, aktorius A. Masiulis ir operatorius J. Gricius.

Apie kuklius ir ypatingus žmones

PRANAS VISVYDAS

Antanas Vaičiulaitis. **VIDURNAKTIS PRIE ŠEIMENOS.** Novelės ir apsakymai. Chicaga: Ateities literatūros fondas, 1986. Viršelis Jono Kuprio. Spausdino „Draugo" spaustuvė. 132 psl. Kaina — 7 dol. Gaunama „Drauge".

*

Taip jau yra — kuo įtaigesnė knyga, tuo sunkiau ją aptarti. Dar sunkiau parašyti recenzijos pirmą sakinį. Po ranka guli ką tik perskaitytas Antano Vaičiulaičio novelių ir apsakymų rinkinys *Vidurnaktis prie Šeimenos*. Kažkodėl knieti, lyg ir nenusileidžiant autoriui, rašinį irgi pradėti pagaunančiu sakiniu. Bet kaip? Čia visa nelemtis — tas „kaip" išsprūsta kaip lydeka iš Uršulės glėbio Apušroto ežere.

Novelė „Ežerai" prasideda Uršulės būdą nusakančiu vaizdu: „Ežerai, ežerėliai, ežerai", dainuoja Uršulė, traukdama liną iš kuodelio. Atlaši, ji verpia, leisdama siūlą, lygų lygutėlį, be jokio spalio".

Iš karto matome gyvastingą, miklią verpėją, nors jos dainavimas daugiau panašus į pelėdos ūkavimą. Ji nepaprastai myli savo sergančią motiną. Tą meilę įrodo herojišku žygiu. Šalčiams atleidus, kai ežero ledas yra nesaugus, sužinojusi, kad motina miršta, tuoj pat gula ant žlugto lentos ir varosi per lūžtantį ledą namų link, kad kuo greičiau būtų šalia *mirštančios*.

O štai žodžiais taupus, bet vasariškai erdvus paveikslas novelės „Tarp šieno pradalgių", pirmame sakinyje: „Už klėties auga vyšnių ir obelų sodas, o už jo, prie pat medinės tvoros, baltuoja trys beržai".

Jokio semantinio puošnumo. Tik eilė raiškių daiktavardžių ir ritminga, sklandi sakinio eufonija. Pasakojama apie mergaitę Zuzaną, kuri, būdama devynerių metų, nukrito nuo vežimo ir atsitrenkė į akmenį. Liko suluošinta kuprelė. Dabar traukiasi nuo jaunimo pasilinksminimų. Mėgsta būti viena laukuose. Sykį, kai ji daužė pradalges, ją užkalbino praeinantis studentas, žodžių rinkėjas: „Padėk Diev, mergyte!" Abu sąmojingai pasikalba apie žodžius. Studentas atsisveikinęs nueina girios pusėn. Prabega metai. Mergina negali užmiršti ano susitikimo. Tebesvajoja laukuose. Žiūri į vieškelį: ar „atšvytruos jis pro alksnius ir vėl užkalbins ją, lyg draugas".

Kai kam ši novelė gali atrodyti graudoka. Tačiau gyvenimo šviesos čia nestinga. Palankumo jausmas persmelkia skaitytoją. Džiaugiesi, kad kuprelės nedalią skaidrina *motinos* meilė, gimtinės gamta ir toji trumpa pažintis su lietuviškų žodžių rinkėju. „Mėlynas ir geras buvo jo žvilgsnis". Zuzana nenori tikėti tuo, kad studentas prigėrė, „žiemą įlūžęs Vištyčio ežere".

Linksmai nuteikia kūrinys „Aš padainuosiu dainų dainelę". Čia komiškomis spalvomis tapomas mūsų kaimo įdiržęs konservatyvumas. Jaunas muzikuojantis klebonas, senųjų liaudies dainų mylėtojas, kad ir labai geras, nepatinka parapiečiams dėl savo naujoviškos, atlaidžios elgsenos. Pakeisti jį kitu pas vyskupą vyksta delegacija. Skelvys išdėsto „akcalencijai" priežastį: dabartinis klebonas per geras ...„mes tokio neverti ... Atsiųskit kietesnį, kuris mus išbartų, net vėzdą paimtų".

Naivuoliškai juokinga situacija vėliau nukrypsta atgailos pusėn. Jaunasis klebonas išsikelia į mažą parapijėlę tarp girių. Dvi kūmutės, dalyvavusios minėtoje delegacijoje, susigraudinusios gailisi. Valerija pasakoja Kunigundai išsikraustymo smulkmenas: kaip kunigas nuskubėjęs atgal į kleboniją. „Ir pasakyk tu man, ką jis ten pamiršo? Aure, išeina, prisispaudęs kankles prie širdies, lyg kūdikį". Ji visą vakarą ir naktį verkusi: „Tai va ką padarėm, sesele".

Žiemos speigo žvarbumu prasideda ir baigiasi meilės istorija „Vieversė". Kai kurių epizodų atmosfera primena Thomas Hardy apysakas. Laikinai atsiskyrė kuklūs įsimylėjėliai Justinas ir Onutė (jo pravardžiuojama Vieverse), po metų vėl susitikę pergyvena staigų visiško atsiskyrimo skausmą. Pasiryžęs ją vesti ir jau su džiaugsmu pasiekęs tėviškę, Justinas, kai Onutė išbėgusi jo pasitikti nusimauna pirštinę, pamato: „Ant jos pirštо, nuo nusileidžiančios saulės raudonas kaip kraujas, sužvilgo vedybų žiedas, storas, auksinis". Jo nesulaukdama, nuleidusios galvas. Prie jų glaudėsi ėriukai. Tarpais visos krūptelėdavo, lyg pačios savo sapnų išsigandusios, ir sudrebėdavo tirštos jų sruogos".

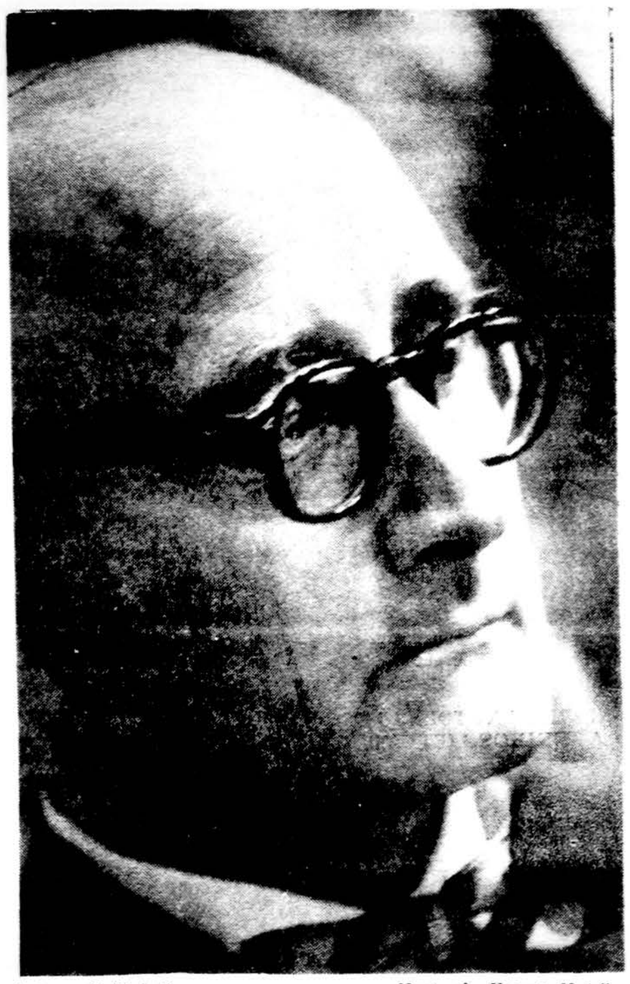

Antanas Vaičiulaitis Nuotrauka Vytauto Maželio

Pasakoje „Motiejaus šulinys" prajuokina pastaba, kaip vargšo Motiejaus surastas mieste mokytas vyras valgė: „Rado jį geriantį arbatą ir kramsnojantį dešrą, kuri turėjo būti kieta, nes, kaip matė Motiejus, kąsnį anas nurijo tik iš trečio sykio".

Rinkinys sudarytas iš dviejų dalių. Pirmoje — dešimt įvairaus ilgumo apsakymų, kuriuos kelis galima pavadinti novelėmis; antroje — penkios legendos bei literatūrinės pasakos: „Šventas Euristėjas Stulpininkas" (1985), „Trys pušys ant Kernuvių kalno" (1981), „Žygimanto Tidiko istorija" (1985), „Motiejaus šulinys" (1985) ir „Žibutė ir jos gulbė" (1986). Novelė „Vieversė" ir apsakymas „Budėtojas ir keleivė" parašytos pernai. „Ežerai" — 1972, „Upė teka" — 1952. Likę kūriniai nepažymėti datomis.

Remiantis *Dabartinės lietuvių kalbos žodynu*, sunku supaisyti, kurį pasakojimą vadinti novele, kurį — apsakymu. Žodyne novelė apibūdinama: nedidelis prozos kūrinys; apsakymas: trumpas grožinės prozos kūrinys. Čia jau reikia griebtis graikų sofistikos, kad paaiškėtų, kuo skiriasi „nedidelis" nuo „trumpo" šiuo atveju. Manyčiau, kad „nedidelis" pažymi novelės mažą apimtį, o „trumpas" — apsakymo neilgą matą. Tuo tarpu pirmoje dalyje įdėtame vaiko įspūdžių cikle „Andriuko rūpesčiai" yra keturi apsakymėliai: „Meška", „Šulinys", „Lietus" ir „Pūga". Juos mielai paskaitys ir kiekvienas vaizduotės lakumą toleruojantis suaugėlis.

Viename pokalbyje, berods Bernardas Brazdžionis užsiminė, kad Vaičiulaitis savo rinkinių antraštėm sąmoningai parinko paros dalių savokas: Vidudienis kaimo smuklėje, Vakaras sargo namelyje, Vidurnaktis prie Šeimenos. Nuosekliai tolimesnis rinkinys turėtų būti pavadintas Rytmečiu kurioje nors vietoje. Ar čia iš tiesų slypi kokia nors idėja, galėtų pasakyti tik pats autorius, tačiau yra ir daug jo knygų (ir novelistikos rinkinių) kitoniškai pavadintų.

Knyga, kaip žinome, neseniai laimėjo Lietuvių rašytojų draugijos 1986 metų premiją. Šis įvertinimas deramai sutampa su Antano Vaičiulaičio praėjusiais metais atšvęstu aštuoniasdešimtmečiu. Prasmingai taip pat iškyla ir 1926-tieji, kai jaunasis beletristas pirmą kartą pasirodė spaudoje su savo kūriniu. Taigi literatūrinės veiklos gražus šešiasdešimtmetis.

tėvui sunegalavus, Onutė turėjo ištekėti. Suprantama, baisus smūgis mylinčiam jaunuoliui. Jam nereikia jos paguodos. Meilę praradęs, jis grįžta atgal.

Istorija nesibaigia rezignacija. Nors dvasią ir kausto speigas, herojus nepalūžta: liaujasi sielvarte gramzdinęs pasaulį. Justinui tariami smuklininko žodžiai — „Pagaliau nubudai, o miegojai kaip meška žiemą" — nuskamba prisikėlimo gaida.

Aplamai šis naujas, puslapiais santūrus Vaičiulaičio beletristinis įnašas nėra praradęs ankstyvesnio gaivumo, nepaisant to, kad tematika nenauja. Skaitytoju labui tebetriumfuoja žodinis minimalizmas.

Vėl susiduriame su pirmykščiu kaimu, lig šiol nuodugniausiai pavaizduotu lietuvių raštuose. Tie patys paprasti žmonės, su savo kasdiene buitimi, šviesiais ir tamsiais momentais, tikėjimu ir konservatyvizmu; pasakiška vaikyste, drovia jaunystės meile, senoliška išmintimi...

O vis dėlto ir išvaikščiotoje žemėje gyvenimas, Vaičiulaičio lyriškumo ir kalbos nuovokos palytėtas, nušvinta žmogiškomis varsomis. Į jų kompozicinius derinius skaitytojas mielai nukreipia savo mintis ir jausmus. Kaip geras pasakotojas, autorius išgvildena naujų įdomybių.

Pravartu prisiminti Rimvydo Šilbajorio, rašiusio apie „Lietuvių novelę" knygoje *Lietuvių literatūra svetur*, gan taiklią išvadą: „Pas Vaičiulaitį yra daug tokių kuklių žmogelių su paslėptais dvasios turtais — turtais, kurie, tiesą pasakius, neimponuoja tiems, kurie nesupranta krintančio lapo didybės".

Žinoma, tie kuklūs žmonės su savo paslaptimis nebūtų įdomūs, jeigu beletristas nesugebėtų išgauti iš jų pasaulio būdingas detales. Jau iš anksčiau pacituotų ištraukų matome, kiek daug meniškos gyvybės į sakinį atneša vaizdingas konkretumas.

Štai anekdotiškoje istorijoje „Vyskupo tėvas" aprašomi du ūkininkai Baltrus ir Simanas, „panašūs kaip du žirniai ankštyje". Klebonas susimaišęs pakviečia paršiuko valgyti ne vyskupo tėvą Simaną, bet Baltrų, kurio „sūnus Edmundas prašvilpė valdžios pinigus". Kol paaiškėja klaida, klebono ir Baltraus pokalbis yra pasiutusiai juokingas.

„Vidudienio kaitroj" skaitome: „Avys buvo susimetusios į krūvą,

Šiame numeryje:

Lietuviškas filmas pagal Sartre'o pjesę • Antano Vaičiulaičio nauja knyga • John Singer Sargent paroda • Antano Vaičiulaičio apsakymas • „Kristaus kančios" Kaune • Marijos Stankus-Saulaitės eilėraštis • „Parduotoji nuotaka" lietuvių scenoje • „Draugo" koncertas • Vydūno jaunimo fondo leidyba • Chicagos teatruose

John Singer Sargent (1856-1925)

ĮSPŪDŽIAI IŠ JO MENO PARODOS

SAULĖ JAUTOKAITĖ

John Singer Sargent „Ponia Carl Meyer su savo vaikais", 1896. Aliejus, 79" x 53"

Nuo šių metų vasario 7 iki balandžio 19 dienos Chicagos Meno institute vyksta amerikiečių dailininko John Singer Sargent didžiulė apžvalginė meno kūrinių paroda, su 168 darbais. Nors šis menininkas pasižymėjo kaip portretistas, tačiau savo kūrybą papvairino peizažais ir vaizdais iš Venecijos, Ispanijos, Šveicarijos, Egipto ir Amerikos Vakarų.

Dailininkas Sargent (1856 - 1925) gimė Florencijoje, užaugęs Europoje buvo tikras kosmopolitas – daug keliavo, susipažino su Europos menu ir architektūra, išmoko daug kalbų. Jo tėvas dr. FitzWilliam Sargent, iš Philadelphijos, vadovavo jam moksle, o motina Mary, pati būdama akvarelistė, padrąsino sūnų tapybai ir muzikai. Dailininkas pradėjo meno mokytis Florencijos meno akademijoje, vėliau Paryžiuje pas portretistą Carolus-Duran ir Ecole des Beaux-Arts. Paryžiuje jis nuolatos dalyvavo Salon parodose, o kai 1884 metais jis išstatė savo portretą „Madame X", susilaukė tokios audringos kritikos, kad jis išsikėlė nuolatiniam apsigyvenimui į Londoną. Kritikai šį jo paveikslą, su juoda iškirpta suknele stovinčios moters portretą, pavadino ekscentrišku ir erotiniu. Dailininkas dvidešimt penkerius metus niekam nerodė šio darbo. Šiandien jis yra laikomas vienu jo didžiausių šedevrų.

Būsimasis tapytojas iš savo mokytojo pasisavino plačius spalvų tonus, laisvą linijos tęstinumą ir sumaniai naudojo dažus. Būdamas gabus, jis anksti meniškai subrendęs pradėjo tapyti portretus. Netrukus, su didžiausiu pasisekimu, jis tapo populiariausiu to laiko aristokratinio sluoksnio portretistu. Tokiu būdu jis pasidarė garsus ir turtingas. Jis tiek turėjo užsakymų iš Europos ir Amerikos, kad manoma, jog jis nutapė apie 800 portretų. Iš šių gausių portretų matome, kad jo pozuotojai buvo turtingi, gyveno ištaiginguose namuose, buvo sofistikuoti savo judesiais ir išvaizda. Dailininkas yra kaltinamas, kad jo vaizduojamieji modeliai neturi charakterio, kad jis juos idealizuoja, kad jis sukuria paviršutinišką virtuoziškumą lipšnios elegancijos efektui išgauti. Tapytojas Sargent buvo technikos virtuozas. Savo kūriniuose jis puikiai sugebėjo išgauti įspūdingą erdvę, sumaniai naudojo šviesos ir šešėlių (chiaroscuro) efektą, laisvai valdė spontaniškus teptuko brūkšnius. Jo nuostabi tapybos technika nustelbia pozuotojo vidinę išraišką. Žiūrovas negali atsistebėti dailininko mandriu iliuzijos perteikimu. Žiūrėdamas į jo paveikslą, negali atsidžiaugti šilko plonumu ir trapumu, satino blizgesiu, kūno odos skaistumu. Pvz., viename kūrinyje ant mergaitės rankos apyrankė atrodo tokia reali ir natūrali, kad ji vilioja iš arčiau ją apžiūrėti. Iš arti ji yra tiktai pora pataikytų aliejinių dažų brūkšnių. Arba vestuvinis žiedas ant moters piršto, realistiškai blizgantis auksu, iš arti yra tiktai geltonas aliejaus brūkšnys šalia juodos spalvos.

Dailininkas Sargent turėjo tokį pasisekimą portretų tapyboje, kad jam nedaug laiko liko išvystyti savo kūrybinį talentą kituose žanruose. Atvykęs į Ameriką jis išdekoravo Bostono ir Harvardo universiteto bibliotekų sienas. Tai turi ūt yra pačios didžiausios freskos, nutapytos tuo laiku visoje Amerikoje. 1907 m. sulaukęs 50 metų, jis visai nutraukė portretų tapybą ir atsidėjo laisvai temai aliejaus ir akvarelės technikoje. Nors dailininkas prieš tai visą laiką tapė aliejumi, bet kaip matome, nesvetima buvo jam ir akvarelės, vandeninių dažų technika. Šia technika jis piešia Europos gamtovaizdžius, ypač išskirtini yra nuotaikingi Venecijos vaizdai. Čia švelniomis spalvomis virpa, šiam miestui būdingai, kanalų vanduo, saulėtoje šviesoje atsiskleidžia veneciškos gotikos architektūra. Nemažiau nuostabiai patrauklūs yra egzotiškų kraštų gamtovaizdžiai su jų žmonėmis, augmenija ir gyvuliais.

Kai devynioliktame šimtmetyje amerikiečiai menininkai savo meniniam pasitobulinimui keliavo į Europą susipažinti su jos kultūra, Sargent tos problemos neturėjo. Nors jis buvo gimęs ir augęs ir išsimokslinęs Europoje, tačiau jis patogiai jautėsi abiejose kultūrose. Jis nuolatos atvykdavo į Ameriką, čia tapė ir vėl grįždavo į Europą. Šiandien John Singer Sargent vertinamas ne kaip menininkas, kuris praplečia žiūrovo pasaulinę viziją, bet daugiau kaip vienas iš gabiausių dailininkų Amerikos istorijoje, kuris sukūrė turtingus meno kūrinius, nepakartojamus savo technika, stiliumi bei elegancija, kaip matėme suruoštoje grandiozinėje jo meno darbų parodoje.

Nauji leidiniai

• **NAUJOJI VILTIS** Nr. 19 (1986). Leidžia Lietuvių studentų tautininkų korporacija „Neo-Lithuania" ir Amerikos lietuvių tautinė sąjunga. Administruoja Bronius Kasakaitis, 7150 South Spaulding Avenue, Chicago, Illinois 60629. Šio numerio kaina — 5 dol.

Šiame numeryje Aleksandras Štromas svarsto sovietinės sistemos kaitos perspektyvos Gorbačiovo laikais. Antanas Diržys rašo apie tris sukaktis: humoras kartais tinka, bet arabeskos apie KAKininkus jau išeina už priimtų gero skonio ribų. Vytautas Alantas straipsnyje „Mūsų protėvių žygis į Indiją" tęsia savo samprotavimus, kad „arijas" reiškia „artojas". Straipsnis supažindina su indų mokslininku Chatterji, kuris teigia, kad arijai atėjo į Indiją iš baltų ir slavų žemių. Labai įdomiai skaitomi trys Antano Valiukėno pranešimai apie Lietuvos padėtį užsieniui, kurie paimti iš OSS archyvų. Įdomūs jie ne vien dėl to, kad matome Lietuvą vokiečių okupacijos pradžioje iš Berlyno atvykusio liudininko akimis, bet taipgi, kad skaitome apie įvykius, kurie galėtų būti stačiai iš nuotykių romano (pvz., liepos 22 nakties pučas). Martynas Gelžinis rašo apie Klaipėdos vokiečių ir vokietininkų politinę veiklą. Algirdas Gustaitis pateikia pasikalbėjimą su trim latvių veikėjais; *Treji varti* redaktore Julieta Rumberga, rašytoju ir dramaturgu Anšlavs Eglitis ir istoriku Edgars Andersons. Spausdinama Birutės Pūkelevičiūtės apybraiža „Montrealiečiai", kuri pasirodys Vitalio Žukausko ruošiamoj knygoj „Išeivijos teatro istorija". Antanas Juodvalkis rašo apie konsulę Juzę Daužvardienę. Algirdas Budreckis pateikia žinių apie Antaną Jurgelaitį, kuris buvo pirmasis tautininkas Amerikoje. Jurgis Gliauda žvelgia į Marijos Sims eilių rinkinį *Mano dainos*. Anatolijus Kairys duoda šmaikščią alegoriją „Vabzdžiai". Eglė Juodvalkė supažindina su Lietuvos pogrindžio *Aušros* 48 ir 49 numeriais. Naujų knygų skyriuje aptariamos Algirdo Budreckio *Rytų Lietuva*, Vytauto Alanto *Aušra Paliūnuose*, Jurgio Jankaus *Klajojančios liepsnos* ir Zigmo Zinkevičiaus *Lietuvių kalbos kilmė, I tomas*. „Pagarba mirusiems" skyriuje rašoma apie Simą Kašelionį, Aloyzą Jančį ir Joną Švobą. Įdomūs komentarai apie spaudą ir nemažas pluoštas veiklos korespondencijų.

• **LIETUVIŲ DIENOS/LITHUANIAN DAYS** Nr. 1 (1987 sausis). Redaguoja: Rūta Skirius, Margis Matulionis, Arūnas Barkus. Leidžia: Antanas F. Skirius. Redakcijos ir administracijos adresas: 4364 Sunset Blvd., Los Angeles, CA 90029.

Šio numerio akcentas – Mažosios Lietuvos veikėjui Martynui Gelžiniui. Su juo įdomiai kalbasi Vladas Bakūnas. Kūrybos puslapiuose — Alės Rūtos proza ir Elenos Tumienės eilėraščiai.

John Singer Sargent „Fontanas, Villa Torlonia, Frascati", 1907. Aliejus, 71.4 x 56.5 cm.

Antanas Vaičiulaitis

Budėtojas ir keleivė

Praleidęs paskutinį dienos traukinį, budėtojas Morkus Blažys laukė perone, kol užkris raudona semaforo šviesa.

Traukinys, išriedėjęs iš prieblandos, bėgo pro stotį tyliai ir kraupiai, ir dabar ji iš paskos vijosi atplyšus laikraščio skiautė.

Vėl prablizgėjo apšviesti vagonų langai, kuriuose stoviniavo sužeisti kareiviai ir gydytojai. Kai kurie iš jų ramiai šnekučiavosi, lyg keliautų atostogų, ar žvalgėsi po laukus. Budėtojas negalėjo suprasti, kodėl šiandien prie lango paliko tą vyrą: visa jo galva buvo apraišiota, ir iš ten, kur turėjo būti akys, juodavo dvi skylės. Tuose vagonuose, kur gulėjo mirtininkai, langai buvo uždangstyti. Žmones, apsidairydami, ar niekas nemato, pasakojo vieni kitiems į ausį, kad tiems vokiečiams, kurie neišgydomi, kažkur toli už Karaliaučiaus duoda adatą — kaip paskutinę ir aukščiausią malonę: mirti savo tėvynės žemėje.

Kai dingo paskutinis vagonas, Morkus Blažys, lengviau atsidūsėjęs, lūkuriavo prie stoties durų, užuot grįžęs į vidų. Už eglių, kurios žiemą gynė geležinkelį nuo pusnies, driekėsi pievos. Nugrimzdę ligi pilvų ūkanoj, jose ganėsi nakčiai išleisti arkliai. Toliau riogsojo Anupro Gruzdo sodyba, per mūšius sugriauta. Ten dar matei apsvilusias molinio tvarto sienas. Birželio mėnesį prieš dvejus metus išvežė visą Gruzdų šeimą — tėvą, kuris buvo kaimo seniūnas, motiną ir vaikus. Vienas iš jų buvo aštuoniolikos mėnesių berniukas, krikštytas Klemensu. Sodyba ilgai stovėjo tuščia, kol ten atsikraustė Bronius Šiekštas, tolimas giminė. Už ūkio iš rūkų pūpsojo juodos galvos — ką tik iškastų durpių kupetos. Vieniša ir nyku buvo ten, kur dieną knibždėjo ištisa minia durpkasių. Nūn visi jie buvo išnykę, lyg išsislapstę ar pabėgę, ir liko tik gilios kaip šuliniai duobės, viena nuo kitos atskirtos slenkščių. Už durpyno, prie beržynėlio, bolavo našles Marijos Uoksienės trobos su aukštu, išsikerojusiu ąžuolu prie gryčios. Kai tu išeidavai iš stoties ir laukdavai traukinio, tavo akys atsimušdavo tiesiai į jos vyšnių sodą. Budėtojas, tarsi vengdamas, nusisuko nuo našles namų ir, apsižvalgęs aplink stotį, grįžo į vidų, kur jis lauks prekinio traukinio, atvažiuojančio po vidurnakčio.

Pakeliui į savo kambarį jis stabtelėjo prie telegrafo, kurio adata krustelėjo, suvirpėjo ir vėl nurimo. Toks virpuliavimas, kai adata neišmušdavo ženklų, jam visados buvo nemalonus, — lyg nežinomas, tolimas šauksmas, ar lyg Pauliaus Varpaliaus priešmirtinis prasižiojimas: atvėrė žmogus burną, vapėjo liežuviu, o balsas neišėjo. Taip niekas ir nežinojo, ką mirštantis senukas norėjo tau pasakyti. Morkus Blažys nejautė nuogąsčio, jei adata, pajudėjusi, mušdavo žodžius.

Ligi naktinio traukinio budėtojas turėjo laiko skaityti, prisnūsti ar šnekučiuotis, jei užsukdavo stoties žandaras, aukštas ir stambus vyras, taiklus medžiotojas, ar šviesus ūkininkas Stasys Graudulis išsiklausinėti, kaip reikalai frontuose.

Šį vakarą buvo ramu, niekas jo neaplankė, ir Morkus Blažys, snūduriuodamas, nė nepamatė, kad jo mintys, nelyginant tie paukščiai į savo gūžtą, vis suka ir suka į tą pačią vietą — prie šoninių bėgių ties eglėmis ir prie gyvulinių vagonų. Jie tenai, pašonėje, prastovėjo tris dienas ir tris naktis, ir iš visų balsų jam ir šiandien širdį vėrė vaikučių dejonė: ištroškę kaitroje, kūdikiai aimanavo vandens. Ir nieko prie jų neprileido — nunešti nors laša jų gerklei pavilgyti. Net šiurpas ji nukratė: juk ir jo laukė tas pat — kilus karui, kai rusai išbėgo, saugume rado naujų išvežimų sąrašus, kur buvo ir jo šeima. Iš visų balsų šį vakarą jis išskyrė vieną ploną, mažytį balsą — gal Klemensuko — pagalvojo jisai. Prie to balso prisidėjo antras ir trečias, ir visi jie susiliejo į vieną gailų, pagalbos ir užtarimo neprisiprašantį šauksmą. „Kažin kur aš būčiau giedojęs *Dievas mūsų prieglauda ir stiprybė*", tarė jis sau, lyg regėdamas, kaip traukinys pajudėjo iš vietos, krypuodamas įsuko į pagrindinius bėgius ir leidosi į ilgą bei nuožmią kelionę. „Taip išrauja žmogų iš savo krašto, kurį tu mylėjai ir kur niekam nepadarei nieko blogo", mąstė budėtojas, įsiklausydamas į naują balsą, lyg vabalo zizenimą ar krebždėjimą.

Greit jis suprato, kad kažkas bruzda ar čeža ne lauke, o čia pat už sienos, ilgajame kambaryje, kur dieną sėdėdavo stoties viršininkas, ir kad jau grabalioja duris.

Jis pakilo ir smarkiai jas atidarė.

Prieš jį stovėjo maža, smulki moteris, kurios žili plaukai taršėsi iš po skarelės. Apsirengusi ji buvo švariai, lyg keliautų į svečius ar į šventę, ir iš raukšlėto veido tiriančiomis akimis žvelgė į budėtoją.

Pažino ją išsyk: į ją žiūrėjo našlė Marija Uoksienė. Jos sūnų inžinierių Petrą prieš keletą mėnesių užmušė Štuthofo stovykloj. Susirgo jis gripu, ir vieną dieną, kai nusilpęs sėdėjo prie barako durų, pro šalį ėjęs smogikas, jaunas vaikėzas, kirto jam lentgaliu per galvą, ir vyras sugriuvo negyvas. Už kelių savaičių po mirties SS Oberšturmfiureris iš Vivulskio gatvės Vilniuje persiuntė motinai sūnaus daiktus, arba palikimą, kaip lydrašty buvo pasakyta. Aštriomis gotiškomis raidėmis jame buvo tvarkingai išskaičiuota visa Petro manta. Pirmoj vietoj ėjo Muetze, kepurė, toliau — megztinis, akiniai, kaklaraištis, marškiniai, apsiaustas, švarkas, aplankas su popieriais, rožančius, iš viso apie dvidešimt dalykų.

Budėtojas, dabar žiūrėdamas į šią mažą motiniukę, prisiminė, kaip jis pats nunešė tada siuntinį į namus nežinodamas, kas jame sudėta, ir pradėjo našlei versti vokišką raštą. Ji klausėsi atidžiai, linktelėdama galvą sulig kiekvienu daiktu, ir vienu tarpu, pertraukusi Morkų Blaži, pasiteiravo, ar nepažymėta kur nors, kada grįš Petras, jei atsiunčia savo drabužius. Lyg neišgirdęs klausimo, jis vėl skaitė pamažu ir švelniai, nes jau buvo supratęs, kad jos sūnus negyvas. Moteris aptilo, susitraukė į save ir su baime sekė jo lūpas, tartum rinkdama žodžius. Buvo jau išvertęs maždaug puse lydraščio, kai išgirdo, kad Marija Uoksienė lyg unkščia tyliai, nelyginant šunytis. Kai jis pasiekė vietą apie rožančių, ji sudejavo: „O Jėzau..." Taip, ir ji jau žino, — pamąstė budėtojas, ir atrodė, kad našlė, susigūžusi, stengiasi gintis ir nepriimti už teisybę, kad jos vaiko jau nėra.

— Tai grįš Petras? — pakartojo ji klausimą tolimu ir nuogąstingu balsu.

Budėtojas nutilo. Visame savo gyvenime jis nebuvo turėjęs tokios sunkios valandos: atplėšti žaizdą, ir tegul kraujuoja — taip, jis mirė, ir tu jo daugiau nematysi; ar kaip nors užglostyti ir padėti jai gintis nuo tiesos.

Neva susipainiojęs lydrašty, jis įbedė akis į lapą, kol susivaldė ir tarė ramiai:

— Čia tik daiktus siunčia. Aha, jau susigraibiau — Armbanduhr, rankinis laikrodis.

— Suprantu, — atsiliepė ji gūdžiai, lyg būtų galvojusi visai apie ką kitą, negu ji girdėjo iš Morkaus Blažio.

Maža, žila ir kantri ji išlaukė ligi lydraščio galo, vis labiau grimzdama į savo pasaulį: jos vaikas sugrįš!

Su meile paglostydama, lyg glostytų sūnaus plaukus, ji dailiai vienas šalia kito dėliojo kepurę, akinius, laikrodį ir kitą mantą, dar paaiškindama:

— Tą pirkom pas Jankelį...

Budėtojas čia apsiblausė — ir Jankelį jie pakišo po žeme...

— Megztinuką pati jam nunėriau iš mūsų avių vilnos... O tą jis parsivežė iš Kauno.

Kai visi daiktai buvo suklostyti ant suolo, Morkus Blažys išskubėjo — buvo laikas budėti.

Marija Uoksienė ji palydėjo iki vartų, ir jis išvydo, ko dar nebuvo matęs: jos skruostų raukšlėmis riedėjo stambios ašaros, o verkti ji neverkė. Tik ašaros biro ir ritosi per veidą. Vėliau žmonės jam pasakojo, kad tą naktį ja ištiko priepuolis: lig aušros ji raudojo ir šaukė, vis minėdama savo Petrelį.

Nuo to laiko, pasidūsaudama, ji eidavo į geležinkelio stotį, kur buvo ir paštas, klausinėdama to paties dalyko: ar nėra laiško iš sūnaus.

Taip ir šiandien, be niekur nieko, pasiteiravo:

— Gal atėjo? Seniau Petras dažnai parašydavo man, o dabar...

— Pažiūrėsiu, — tarė budėtojas ir gaišo, lyg ieškodamas, ir buvo jam nesmagu, kad apgaudinėja moterį ir save.

— Nagi nėra, — atsisukęs pranešė jis. — Nieko nėra.. Prašau prisėsti, pavargot bevaikščiodama.

— Dėl Petruko nueičiau ligi žemės krašto, — atsakė našlė, — bet ačiū, sėstelsiu. O gal trukdau?

— Ne. Ligi traukinio dar trys valandos.

— Kai tik atrašys, būkit geras ir užbėkit.

— Žinoma.

— Taigi sakau: juk ir jūs pažinojot Petrą.

— Taip ir stovi akyse, kai lipdavo iš traukinio, grįžęs atostogų.

— O buvo toks mielas berniukas iš pat mažens. Ir pasiglaustydavo kaip katinėlis, ir obuolį kur gražesnį nuskindavo man iš pat viršūnės, ir radiją įtaisė, ir megdavo, atsisėdęs už kupetos šieno, tokią storą knygą skaityti. Sykį ir aš pavarčiau — ten buvo pilna paveikslų ir brėžinių, net galva susisuko.

— Ir man paskolindavo tai romaną, tai apie paukščius ir žvėris.

— Tokius mokslus pakėlė, ir dar tiltą pastatė. Tilto nemačiau, tik nuotrauką atsiuntė.

— O aš ir važiavau, kai keliavau po Žemaitiją. Toks aukštas, net bijai, kad nenuvirstum į Nevėžį.

— Aš tai nė liepto per upelį nepermesčiau, ką čia besakyti apie tiltą. Antai per Šeimeną važiuoju, ir rūpestis ima. Pernai vos nenusiritau.

Pakalbėję apie tiltus, abu nutilo.

— Ir kaip galėjo suimti ir išgabenti, lyg kokį vagį ar žmogžudį? — stebėjosi našlė pasikeldama.

— Bjaurūs laikai, močiute: ir tie, ir tie mus engia.

— O ar nenusipirkti bilietą ir nenuvažiuoti į tą Štuthofą, — toli būtų?

— Sako, kad prie Dancigo. Bet vargiai prileistų — tokia jų tvarka.

— O ar nenujaučiat, kada galėtų grįžti?

Budėtojas ir vėl apsuko aplinkui:

— Pirmiau turėtumėt gauti laišką.

— Tai manot, kad parašys?

Morkus Blažys tylėjo svarstydamas ką pasakyti, bet ji išgelbėjo telegrafas: pradėjo tiksėti ir išmušė pranešimą, kad prekinis traukinys vėluos dvi valandas.

— Matau, kad turite darbo, — tarė Marija Uoksienė. — Sakysiu sudie. Tai užbėkit...

— Kaipgi kitaip...

— Ir jei galite, ar nepalydėtumėt manęs pro egles. Man ten baugu. Kartais rodosi, kad jie išlįs su šautuvais ir durtuvais iš po šakų, o kartais lyg girdžiu vaikučių balsus.

— Girdžiu ir aš, ir negaliu užmiršti.

— Kaip tu, žmogau, užmiršti... Atsinešiau tada prie traukinio ąsotį su pienu, sakiau, bus mažyčiams, gal ir Klemensėliui, o jie neprileido, nuvarė kaip šunį, lyg būčiau ėjus trobą padegti, — kalbėjo moteris, lipdama per bėgius, kurie dar blizgėjo nuo saulėleidžio gaisų. — Šiurpas nukrato ir ties durpynu, lyg už tų kupetų tykotų sulindę vyrai. Bet ten aš jau kaip namie. Tai dar kartą sudie.

Atsisveikinus ji tolo takeliu per pievą, kur, turbūt žmogų pajutę, iš ūkanų suprunkštė naktigonės arkliai.

Tuoj rūkuose išnyko ir našlė Marija Uoksienė.

1986.VIII.23

(Iš novelių ir apsakymų rinkinio **Vidurnaktis prie Šeimenos**, išleisto Ateities literatūros fondo, laimėjusio 1986 metų Lietuvių rašytojų draugijos literatūros premiją.)

Prisimenant „Kristaus kančias" Kaune

PETRAS MELNIKAS

Vytauto Augustino klasiškoji Nepriklausomybės laikų nuotrauka – Kaunas nuo Vytauto kalno.

Teatro scena. Dekoracijos. Užkulisiai. Drama, kaip tikrovės iliuzija... Visa tai masino jauną gimnazistą.

Tėvai jėzuitai Kaune smarkiai rėmė vaidinimus, muziką, nors buvo daug reikalaujantys moksle. Jų gimnazijoje prieš karą buvo tradicija, kad septintokai miestui suvaidintų „Kristaus kančias" — nuo išdavimo Alyvų darže iki Jo mirties ant kryžiaus ir pabaigoje vieno Piloto karininko susipratimo, kad jis Golgotos kalne yra matęs kažką nepaprasto, dieviško. Tai buvo svarbus scenos įvykis mieste prieš Velykas ir gal kai kam įdomu, kaip visa ėjo.

Dekoracijos, romėnų ir žydų drabužiai buvo skolinami iš Valstybinio teatro, grimas ir režisieriai taip pat iš ten. Man mokantis septintojoje klasėje, buvo pranešta, kad atvyks aktoriai Monkevičius ir Škėma parinkti rolėms norinčius vaidinime dalyvauti. Didesnių rolių nesitikėjom — užteks, kad dalyvausim.

Reikėjo ką nors paskaityti atsistojus. Gan greitai pasirinko gimnazistus svarbesnėm rolėm, kaip Pilotą, Kaifą ir dar kažką, bet nesutarė dėl Kristaus. Ir tu man pataikyk! Man ir dar vienam liepė dar kartą paskaityti ir po Monkevičiaus ir Škėmos pasitarimo gavau Kristaus rolę, o anas, rodos, Erodo rolę ir prasidėjo ilgos repeticijos.

Buvo įdomu stebėti režisieriaus darbą. Kresnas ir energingas Monkevičius iš mūsų, mėgėjų, stengėsi padaryti „aktorius". Geru žodžiu ar užgaudamas, individualiai kiekvienam ar sėdėdamas salėj ir griausmingai šaukdamas į sceną, jis stengėsi sulipdyti pakenčiamą vaidinimą.

Nurodė kaip vengti „deklamavimo", kur dialoge turėtų būti išlaikyti „taškai" (visiška tyla), dramatiniuose momentuose — šūktelėjimai pilnais plaučiais arba kančioje šnibždėjimas, iškvėpus orą iš plaučių, taip, kad balsas visai neskambėtų, bet būtų pakankamai stiprus ir girdimas. Teko gerokai pavargti, kol režisierius nustojo kabintis ir net iš statistų minios išgavo tai, ko pageidavo.

Scenoje visiems aktams buvo sukaltas pakilimas su laiptais: Alyvų daržui, Jeruzalės gatvei, Piloto ir žydų vyresniųjų sostams ir Golgotos kalno scenai, kuriai buvo paruoštas išpjovimas, kur įstatyti kryžių. Kryžiuje buvo įrengtas išsikišimas vaidintojui atsistoti per nukryžiavimo sceną.

Šią sceną, mačiau, pats gimnazijos rektorius norėjo matyti ir patikrinti, ar ne per daug natūralistinė ir netinkanti. Monkevičiaus idėja buvo drąsi aniems laikams. Gimnazistuko juk „nekalsi" prie kryžiaus. Visiškoj tamsoj vyko Monkevičiaus sugalvotas prikalimo epizodas (plaktukų triukšmas). Po to kryžius įstatomas į išpjovą grindyse, aktorius tamsoj užlipa ant kryžiaus ir laikosi už įtaisytų rankenėlių pasviręs. Staiga prožektoriai kryžių apšviečia ne iš salės pusės, bet iš užpakalio, apšviesdami nukryžiuoto siluetą. Susidaro stulbinantis efektas, kurį palydi griausmai ir šviesų „žaibavimai".

Rektorius režisieriui šiai scenai davė leidimą. (Šiandien „Jesus Christ Superstar" vartoja panašią sceną, kur kryžius su Kristum yra nuleidžiamas iš viršaus ir kabo ore.)

Kai Monkevičius būdavo užimtas, ateidavo tik Škėma. Rimtas, aukštas, elegantiškas, liesas, prie galvos prigludusiais plaukais, malonus. Jis nešūkaudavo, stengėsi iš mūsų išgauti sakomų žodžių reikšmę, įsigilinti. Kartais jo nurodymai skyrėsi nuo Monkevičiaus ir tada kai kas teisinosi: „Monkevičius man rodė kitaip". Škėma neprieštaravo, tik savaip norėjo mums padėti ir padaryti sąmoningais aktoriais. Kiekvienas žodis jam buvo svarbus.

Mieste matydavau išklijuotas afišas ant elektros stulpų, vieną prie prezidentūros. Riebiu šriftu — režisierių ir Kristų vaidinančio pavardės. Keistas jausmas pereidavo nugara: kaip visa tai galėjo atsitikti? Kodėl parinko mane? Prieš metus Kristų vaidinusį (rodos Kairį) kiekvienas gyrė: „Jis buvo vienas iš geriausių". Ar aš vaidinimo nepagadinsiu? — galvojau...

Po generalinės repeticijos dar neturėjome pasitikėjimo savimi. Rodos, pirmą kartą suvaidinome Karo mokyklos kariūnams. Prieš vaidinimą, praskleidus užuolaidos kampelį scenoje – pilna salė karišių uniformų, karininkų... Dievaži, net baimė ėmė...

Vaidinome kasdieną visą savaitę. Po kelių spektaklių įgavome drąsos. Ir kodėl ne? Pripratome. Per kai kuriuos aktus išgirsdavau susijaudinusių moterų atsidūsimus. Tai va, Monkevičius ne veltui mus aprėkdavo, išjuokdavo, o Škėma įkvėpė pajusti gilesnę žodžių reikšmę! „Būti senovės Jeruzalėje". Sunkiausia buvo, iškvėpus orą iš plaučių, kančioj pakankamai garsiai šnibždėti krūtinės balsu Alyvų darže ir mirštant ant kryžiaus. Monkevičiaus patarimai padėjo. „Buvo girdėti net salės gale" — pasakė vienas draugas.

Psichologinis momentas: stoviu atvestas pas Pilotą, atsakau, jau nuplaktas ir su erškėčių vainiku, kas toks esu ir iš kur mano karalystė, ir trečioj eilėj moteris garsiai pravirksta. O vis dėlto juk nebuvome kažkokie šventuoliai, tik vaidinome; kai kurie turėjo piktai, net su įsitikinimu Kristų apšaukti, neapkęsti — tai buvo rolės. Paskutinius vaidinimus, be to, atlikdavome beveik automatiškai. Kas vakarą vaidinant, žodžiai ir veiksmai liejosi be apmąstymo, be apgalvojimo, buvom išvargę. Štai prieš galą susirgo ir neatėjo prie Piloto kojų sėdintis ir su juo kartais šnekantis berniukas. Visi išsigando: kas bus dabar? Bet tuoj atsirado kitas, užkulisiuose vis besitrinantis gimnazistukas, kuris turbūt su pavydu stebėjo šią rolę ir, stebėtina, žinojo ją atmintinai. Tuoj aprengtas atliko ją geriau už susirgusį berniuką.

Grimas ir kiekvieną vakarą jo pašalinimas išerzino veido odą iki raudonumo. Po savaitės buvom išvargę, apleidę pamokas, ir mokytojai į tai atsižvelgė gimnazijoj. „Tu pakankamai išnešiojai savo kryžių", atlaidžiai man pasakė karta lotynų kalbos mokytojas po Velykų dėl neatlikto namų darbo.

Ir dar kaip. „Septynis kartus nešiojau kryžių ir tiek pat kartų ant jo miriau", norėjau atsakyti. Gimnazijos salė buvo didžiulė ir kiekvieną vakarą buvo pilnutėlė. Vaidinimą turbūt matė apie 10,000 žmonių.

Iš Lietuvių fotografų išeivijoje penkioliktosios metinės parodos, vykusios 1986 m. spalio 24 - lapkričio 2 d. Čiurlionio galerijoje, Jaunimo centre, Chicagoje. Nuotrauka – Gražinos Bičiūnaitės-Santoski.

Marija Stankus-Saulaitė

PAVASARIS

Želsvi daigai, kur saulė skaldo žemę.

Žiūriu vidun:
ten yra buvęs tavo veidas —
lange šakos ir debesų kraštai.

Gruodas kelia kalną.
Tiek metų kinta —
kovas po kovo —
namai.

Šiaurėj pušis,
katalpos pietuose (ir aviliai),
akacija (ir tavo kryžius) vakaruos,
ir rytuose klevai, kur dvynis kalnas
rausvuoja, mums blėstant prietema.

Idiegčiau savo širdį čia:

tavo kryžius,
tėvo bitės,
brolio miškas,
vyro paukščiai,

mano kelias,
visų žingsniais
žymimas,

mūsų kelias,

takų takas
namo.

„Parduotoji nuotaka" lietuvių scenoje

JUOZAS ŽYGAS

Chicagos Lietuvių opera jau yra pilnai subrendęs meno kolektyvas. Subrendęs ne tik savo amžiumi, bet ir atliktu repertuaru. Lietuvių operos scenoje praėjo beveik visos žinomesnės operos, žinoma, turint galvoje tas, kurios yra išverstos į lietuvių kalbą. Šimet Chicagos Lietuvių opera, pradėdama savo veiklos trisdešimt pirmuosius metus, išeina į sceną su Bedrich Smetanos „Parduotąja nuotaka". Tai yra čekų tautinė opera. Atsimenu, vokiečiams parceliuojant Čekoslovakiją, Lietuvos Valstybės teatre teko matyti šią operą. Kiek prisimenu, buvo pakeistas teatro repertuaras, kad šiuo veikalu būtų pagerbtas Čekoslovakijos prisiminimas. Tai buvo lyg vainiko paleidimas į jūrą jūros aukoms prisiminti. Ir toks gestas vokiečiams, žinoma, gal nelabai patiko. Kai Europos galiūnai pataikavo Vokietijai ir lankstėsi Hitleriui, savaime aišku, kad Lietuva negalėjo daryti demaršų, be to, į juos nebūtų kreipta jokio dėmesio. Mažos tautos tegali pasireikšti tik kultūrinėje plotmėje. Tad Lietuva ir pasirinko kultūrinį protestą. To tragiško momento gal niekas negalėjo geriau simbolizuoti, kaip „Parduotoji nuotaka". Šis operos pastatymas kauniečių buvo šiltai priimtas. Uždangai nusileidus, publika skirstėsi: vieni ėjo namo, kiti į kavines ar šiaip sau. Vaikai Laisvės alėjoje šaukdami pardavinėjo „extra telegramas". Tuo metu „telegramos" duodavo vėliausius svarbiausius įvykius, o tų įvykių buvo daug — Europos veidas keitėsi.

Kompozitorius Bedrich Smetana (1824-1884), nerasdamas Čekijoje pritarimo savo kūrybai, keletą metų gyveno Švedijoje, kur buvo orkestro dirigentas. Grįžęs į Čekiją 1861 metais, labai greitu laiku tapo kertine čekų muzikinio gyvenimo asmenybe. Čekija irgi buvo okupuotas kraštas, bet jie nebuvo okupuoti rusų. Austrijos-Vengrijos imperija buvo aukštos kultūros kraštas, visai nelygintinas su Rusija. Tad čekų tauta, nors ir okupuota, galėjo turėti savo teatrą, statyti operas (Lietuvoje vaidinimai nebuvo leidžiami net kluonuose) ir plėtoti savo tautinę kultūrą. Prahoje 1868-81 metais buvo pastatyti puošnūs tautinio teatro rūmai, kuriuose tarp kitko buvo statoma „Parduotoji nuotaka" ir kitos čekų tautinės operos. Savo kūrybos pradžioje kompozitorius Smetana buvo kaltinamas, kad jo kūryba yra per daug vagneriška ir joje trūksta tautinių motyvų. Gal nuo Wagnerio įtakos jis niekuomet pilnai neatsipalaidavo, bet su „Parduotąja nuotaka" jau tapo čekų tautinės muzikos simboliu.

„Parduotoji nuotaka" buvo pastatyta 1866 m. Prahoje ir tuojau buvo pripažinta, kaip čekų tautinis turtas. Opera yra perpinta liaudies dainomis ir melodijomis, taip pat joje yra daug šokių. Apskritai paėmus, opera yra melodinga; atskirai paminėti reikia operos uvertiūrą, kuri yra išskirtinai graži. Ši uvertiūra yra dažnai atliekama koncertuose, kaip atskiras muzikos kūrinys. Uvertiūra pasižymi gražiais deriniais ir iškilmingu patosu.

Operos tekstą į lietuvių kalbą vertė poetas Stasys Santvaras; tai jau labai daug pasako. Vertėjas yra ne tik poetas, bet dramaturgas ir teatralas. Tad jis žino ne tik teatrinius reikalavimus, bet brangina ir suranda skambų lietuvišką žodį. Operos siužetas yra paprastas ir lengvai suprantamas. Tai vykstanti kova tarp meilės ir pinigų. Ši tematika visur ir visais laikais buvo ir tebėra aktuali. Pakeitus vardus, veiksmą būtų galima nukelti į Lietuvos kaimą. Intriga vystosi lengvai ir suprantamai. Kaimo mergina – Marenka, kuri jau yra nusižiūrėjusi sau patinkamą vaikiną — Jeniką, nesidžiaugia kaimo jaunimo šokiais, kadangi ji sužinojo tėvo planus ją išleisti už turtingo kaimyno sūnaus — Tobias Michos. Ir čekų vestuviniuose papročiuose labai svarbų vaidmenį vaidina piršlys – Kecalis. Lietuviškas piršlys už savo pastangas būdavo vaišinamas, gaudavo rankšluostį ir gal dar kokį drobės gabalą, čekų piršlys gal kitoks. Atrodo, jis daugiau materialistas, meluoja ir kombinuoja už pinigus. Čia pavaizduotas piršlys yra gal ne tiek didelis melagis, kiek plepys. Jis tiek plepa, kad sunku jį net suprasti ir neįmanoma įsiterpti. Šiaip ar tap ir piršlio charakteris, nors kiek ir skirtingas, bet mums yra savas, kadangi ir lietuvių vestuvių papročiuose piršlys vaidina vieną iš svarbiausių rolių. Lietuviškose vestuvėse piršlys yra teisiamas ir kariamas, bet jį išgelbsti jaunoji. Šiuo atveju piršliui taip gerai nesiseka, tikruoju pralaimėtoju lieka piršlys. Jo visi planai subyra, ir, visiems juokiantis, jis išbėga iš scenos.

Iki šiol mūsų operos stiprybė buvo chorai; šioje operoje chorui gal nebus išskirtinės rolės, gal pasigesime tokių masinių choro scenų, kaip buvo „Viliaus Telio" operoje. Tačiau ir chorui yra gražių dainų, daug komiškų scenų. Gana daug kaimo jaunimo šokių, kur turės progos pasirodyti Violetos Karosaitės baletas. Bus ne tik baletas, bet ir cirko paradas. Koks gali būti cirkas, ypač praėjusio šimtmečio, kuriame nebūtų meškos? Tad ir meška dalyvauja. Tie, kurie yra jauni ar šiaip romantiškai nusiteikę, šioje operoje ras gana daug romantiškų motyvų. Jau pirmame veiksme girdėsime Marenkos ir Jeniko meilės duetą. To dueto lyriški motyvai kartosis operos eigoje. Beveik galima sakyti, kad tai yra vedamasis operos motyvas.

Šiemetinių Lietuvių operos spektaklių plakatas, sukurtas dailininkės Ados Korsakaitės Sutkuvienės.

Pagrindiniai operos veikėjai:

Krušina (tėvas) — Algirdas Brazis;

Ludmila (motina) — Eglė Rūkštelytė;

Marenka (duktė) — Daiva Mongirdaitė;

Jenikas (mylimasis) — Darrell Rowader;

Hata (kaimynė) — Gražina Stauskaitė;

Vačekas (numatytas jaunikis) — Bronius Kazėnas;

Kecalis (piršlys) — Greg Frank;

Cirko direktorius — Julius Savrimas;

Esmeralda (šokėja) — Audronė Gaižiūnienė;

Lietuvių operos choras ir baletas (dvylika šokėjų ir du solistai). Taip pat, žinoma, ir simfoninis orkestras.

Beveik visi pagrindiniai veikėjai mūsų visuomenei jau yra žinomi, išskyrus Greg Frank (bosas), kuris atlieka beveik svarbiausią piršlio rolę. Jis yra jau gana plačiai žinomas solistas iš Seattle, Washington, operos. Matome, kokį didelį darbą operos personalas turi įdėti vien sudėties sudarymui. Be to, tai ir gana brangiai kainuoja, kai tenka solistus net iš Seattle atsikviesti. Ne tik kainuoja, bet ir labai apsunkina darbą, kuomet nega-

Atrodo, kad ir ateityje beveik jokių pragiedrulių nematyti, tad padėtis negerės, operos vadovybei bus vis daugiau rūpesčių.

Kas yra tie, kurie operos vežima veža? Yra sudaryta nauja Lietuvių operos valdyba: Vytautas Radžius, Vaclovas Momkus, Eglė Rūkštelytė, Jurgis Vidžiūnas, Romas Burneikis, Albinas Smolinskas ir Valerija Žadeikienė. Operos meno vadovybę sudaro: dirigentas Arūnas Kaminskas, režisierius Peter Amster, chormeisteriai Audronė Gaižiūnienė ir Alfonsas Gečas, akompaniatorius Robertas Mockus, choreografė Violeta Karosaitė.

Tiek valdyba, tiek meninė vadovybė ir operos kolektyvas ideda nesuskaičiuojamas darbo valandas ir meilę, kad ir vėl, pasikėlus operos uždangai, visas kolektyvas blykstelėtų keletai valandų pilnu pajėgumu. Uždanga kaip pakils, taip ir nusileis, bet jai nusileidus bus įrašytas ir vėl naujas lapas ne tik operos, bet ir išeivijos kultūrinio gyvenimo

ir visuomenė įvairiais būdais gali prisidėti. Apie įvairius būdus dėl laiko stokos dabar nekalbėsime. Laiko daug nebėra, tad turime rūpintis salę kiek galima labiau pripildyti, kad kolektyvas kuo mažiau skolų turėtų. Tad sėkmės!

JŪRATĖS BIGELYTĖS-SILVERMAN DARBŲ PARODA

Dailininkės Jūratės Bigelytės-Silverman meno darbų paroda vyks Čiurlionio galerijoje, Jaunimo centre, Chicagoje, nuo š.m. balandžio 24 iki gegužės 9 dienos.

Parodoje dailininkė išstatys savo naujausių darbų seriją „Apsvarstymai laiko". Nors Jūratė Bigelytė-Silverman yra žinoma Amerikos dailės pasaulyje, ši paroda bus jos pirmas pasirodymas lietuvių tarpe. Parodos atidarymas bus penktadienį, balandžio 24 d., 7:30 v.v. Čiurlionio galerijoje.

Čiurlionio galerijos valandos šeštadieniais ir sekmadieniais – nuo 12 v.v. iki 7 v.v.

Koncertas, kuris laukė publikos

MYKOLAS DRUNGA

„Draugo" dienraščio koncerto, įvykusio 1987 m. kovo mėn. 28 d. Marijos aukštesniosios mokyklos auditorijoje, Chicagoje, programos atlikėjai: Algirdas Brazis, Diana Vytell, Robertas Mockus, Aldona Stempužienė ir Antanas Pavasaris. Nuotrauka Viktoro Rimšelio

„Draugo" koncertas 1987 m. kovo 28 d. Marijos aukštesniosios mokyklos salėje Chicagoje. Solistai: Diana Vytell, sopranas; Aldona Stempužienė, mecosopranas; Antanas Pavasaris, tenoras; Algirdas Brazis, baritonas. Akompanavo Robert Mockus.

Vienas dalykas, kurį galima apie šį koncertą drąsiai pasakyti, yra tas, kad jis prasidėjo ir baigėsi gerai. Pirmasis išėjimas – Chicagoje dar nematytos ir negirdėtos solistės Dianos Vytell (Vaitelytės) – buvo toks stiprus, kad jo paliktas įspūdis užtušavo ir kai kurias tolimesnėje eigoje atsivėrusias duobes. O koncerto finalas – garsusis kvartetas iš Verdžio „Rigoletto" – nustebino tuo, kad savo visuma jis atrodė net didesnis, negu jį sudariusių atskirų dalių suma. Keturiems vienas nuo kito visiškai skirtingiems solistams susilydyti į tokią darniai žaidžiančią, bendru įkvėpimu pulsuojančią komandą, – nemenkas laimėjimas ir šio koncerto rėmuose tikrai nesitikėtas. Bravi bravissimi!

Jei nesitikėjom tokios šaunios pabaigos, tai dėl to, kad ligi tol koncerte jo atlikėjų ansamblinis darbas nebuvo įspūdingas. Kiekvienas su kiekvienu kitu padainavo po vieną ar porą duetų, ir tik Dianos Vytell ir Aldonos Stempužienės atlikti duetai iš Čaikovskio „Pikų damos" ir Puccini'o „Madama Butterfly" siekė patenkinamo lygio. Kitiems paprasčių paprasčiausiai trūko balanso ar subtilumo.

Užtat solinis darbas buvo didele dalimi pasigėrėtinas. Žiūrovų akys turbūt labiausiai krypo į Diana Vytell, kuri tuo pačiu neapvylė ir ausų. Jos sopranas pilnas, apvalus, turtingas atspalviais, laisvai valdomas per visus registrus ir sugebas išgauti itin gražius pianisimus. Bet užvis labiausiai įsimintinas tai šios dainininkės ekspresyvus emocionalumas. Ji lyg vienu galingai nuvilnijančiu atodūsiu išsviedė pradines Gabriel Fauré dainas „Fleur jetée" ir „Après un rêve", tuo iš karto nusmaigsčiusi viso vakaro viršūnę. Savo triumfą ji vėliau, antrojoj daly pakartojo Aidos pirmo veiksmo arija „Ritorna vincitor". Gal vienintelis jos ribotumas – beveik pastoviai užimta amerikietiškos „vamp" tipo moters poza. Kai kur, tiesa, šitokia poza atvėrė stebinančiai originalią interpretacinę perspektyvą. Įsivaizduokime Aidą, kokia ji turėjo atrodyti varžovės Amneris akimis! Tokią ją mums Diana Vytell ir perteikė. Arba paimkime lietuvišką dainą „Kur bakūže samanota". Solistė savo ultramodernia apranga bei išlaisvintos moters dvasia puikiai suaktualino toje dainoje keliamą kontrastą tarp to, kas yra, ir to, kas buvo. O Fauré melodijas ji savo elektrine energija iš naujo jaudrino. Tačiau priėjusi prie nors ir koketiškos, bet savo laimę aukoti pasiruošusios Violetos („Traviatoje"), ar tuo labiau gležnosios Gildos („Rigoletto"), – vytelliškoji charakterizacija lyg ir pristigo kai kurių žmogiškosios šilumos ir pažeidžiamumo niuansų. Kur kas spalvingesnę tipizaciją atskleidė Aldona Stempužienė. Čia nė nepagalvojome, kad, sakysim, Ispanijos kalnų banditų merga Maddalena buvo ta pati, kuri anksčiau išdainavo skaudų Lietuvos likimą Jono Švedo „Maro" cikle (Kazio Bradūno žodžiai). Beje, šį šiurpų, autentiškai tragišką kūrinį Stempužienė yra taip įsisavinusi, kad kitokios jo interpretacijos nė neįsivaizduojame. Gaila, kad į programą ji neįtraukė daugiau šiuolaikinės lietuvių muzikos pavyzdžių, nes reikia publikos skoniui ne tik pataikauti, bet ji ir ugdyti, ir niekas iš mūsiškių to uždavinio neatlieka geriau už Stempužienę.

Populiarumo atžvilgiu klausytojus, žinoma, nukariavo Algirdas Brazis. Sakyk apie Brazį ką nori, o viską pasakius vis dėlto lieka faktas, kad jis turi (o ypač – turėjo) itin skambų, itin malonaus tembro, stačiai „superbaritonišką" balsą. 73-ius kliudas solistas šįkart atsargiau besiekė aukštųjų forte gaidų, bet kai jis jas pasiekdavo, kolektyviniu publikos kūnu ir vėl nueidavo pagaugai. Ne, Brazio tu nepaimsi – ypač kai užtraukia jis Verdžio ariją (sakysim, tą iš „Kaukių baliaus") ar kokį nors verdiško tipo romansą, kaip antai Stasio Šimkaus „Viso pasaulio žalčių karalių".

Brazio dainavimo galingam šiltumui tetrūko šilkinės orkestro aplinkumos. Tai ir bėda su dažnos operinės arijos grynai fortepijonine palyda – ji neatstoja orkestrinio apvalkalo pilnatvės. Nors akompaniatorius Robert Mockus viską išskambino dailiai ir elegantiškai, kai kuriose vietose pasigedome stipresnių dramatinių akcentų ir būtinos paramos vokalisto dinamiškai kylančiai linijai. Kai kurie pianistai (ir orkestrų dirigentai) neišvengia pavojaus solistą užgožti. Mockus, priešingai, kai kada ji palikdavo nuogą. Ne tik Brazį, bet ir Vytell, dainuojančią Aidos ariją, ir Stempužienę, alsuojančią meilės skausmu Dalilos arijoje iš Saint-Saens'o operos „Samsonas ir Dalila". Kur reikėdavo markantiškai ryškinti instrumentinius balsus ir kartu su dainininku ugdyti dramatinę įtampą, Mockus per greit atsitraukdavo ir akompanimento slinktį sulyrindavo į perdėtai subtilų klimpirpinimą. O Švedo dainų palydoje jis išgavo pasigėrėtinai permatomą toną, paaukodamas nemažiau reikalingą aštrumą. Na, bet tai tik plonybės, kurių menkesnio pianisto atveju nebūtų prasmės nė kelti.

Stambiausias priekaištas šįkart tektų – publikai. Tiksliau pasakius, tai muzikos mėgėjų daliai, kurios šiame koncerte nebuvo. Turbūt dar niekad „Draugo" koncertas nėra sutraukęs šitiek mažai lankytojų. Kodėl? Vieni nebuveliai teisinosi, kad jiems programos atlikėjai jau daug kartų girdėti ir nusibodę. Bet šis pasiteisinimas juk netinka Dianos Vytell bei Antano Pavasario (tiesa, koncerte nesužydėjusio, neįgavusio balso, išskyrus į pačią pabaigą) adresu. Kiti, atvirkščiai, aiškinosi, kad jiems solistai negirdėti ir nežinomi. Ką jau, Brazis ir Stempužienė – negirdėti? Juokingi išsisukinėjimai. Tokioms nuotaikoms esant, gaila rengėjų komiteto tikrai nuoširdžių ir didelių pastangų. Kiekvieneriais metais iš eilės rengdami ganėtinai spalvingus koncertus (ir dar konkuruodami su kitais, pvz., „Margučiu"), ką gi tokio gudresnio jie šiam kartui dar būtų galėję sugalvoti?

Galop – pastabėlė ir tiems patiems neatlyginamu darbu persikrovusiems rengėjams. Programiniame leidinyje apstu skelbimų (jų tarpe ir gana įdomių, pvz., Balzekų toks sveikinimas: „Geriausi linėjimai *Draugui*, nes jis vienintelis geriausias pasaulyje dienraštis"), bet šykštu esminės koncertinės informacijos. Dar negana suminėti atliekamus kūrinius, reikėtų šiokių tokių žinių ir apie pačius atlikėjus. Čia sektinu pavyzdžiu galėtų būti Lietuvių operos programos, kuriose laikomasi šiame krašte priimtų informacijos standartų. Pagal tai programinėje knygelėje būtų turėję vietos rasti nors trumpos solistų biografijos, jei ir ne jų nuotraukos. Dabar gi „Draugo" programoje net nėra koncerto tikslios datos (pažymėti tik metai). Visai ne pro šalį būtų buvę įdėti ir atliekamų lietuviškų kūrinių tekstus ar bent pažymėti poetų pavardes (Bradūnas yra, tačiau Brazdžionio nėra). Solistai mielai šias informacijas suteiktų, nes jie turi tekstus bei gaidas ir žino, ką dainuos. Be to, kiekvienas muzikas natūraliai linkęs apsiskelbti ir tuo tikslu pasiruošęs savo nueito profesinio kelio apžvalgą arba reziumė. Belieka tai tik suredagavus įtraukti į programą. Ir visa tokia informacija reikalinga tik tam, kad programinė knygelė atliktų eilinę savo kaip kultūrinio įvykio istorinės dokumentacijos paskirtį.

Nauja Kazio Bradūno knyga

Kazio Bradūno naujas poezijos rinkinys **Krikšto vanduo Joninių naktį** tik ką išėjo iš spaudos. Knygą išleido Ateities literatūros fondas. Pagrindinė šio rinkinio eilėraščių tema yra krikščionybės ir senosios lietuvių kultūros sąlytis mūsų pačių dvasioje nuo priešistorinių laikų iki dabarties. Poetinėje plotmėje ši tema čia gvildenama kaip tik Lietuvos krikšto sukakties paraštėje. Turbūt neatsitiktinai ir pats rinkinys suskirstytas į šešis skyrius, kiekviename pateikiant po dvylika eilėraščių, gera dalimi užgriebiančių kiekvieno mūsų krikščionybės šimtmečio būdingą spektrą.

Pati knyga „Draugo" spaustuvėje išspausdinta ir leidyklos labai patraukliai išleista: kieti viršeliai, dviejų spalvų puošnus aplankas, o kiekvienos dalies tekstą papildo dar ir puslapiniai lietuvių liaudies skulptūrų grafiniai pavyzdžiai. Visa knygos apdaila Vytauto O. Virkau.

Leidinys jau gaunamas ir „Drauge". Jo kaina – 8 dol., su persiuntimu – 9.25 dol.; Illinois gyventojai dar prideda 64 centus mokesčių.

Vydūno jaunimo fondo knygų leidyba

Vydūno jaunimo fondas netrukus išleis knygas, kurios yra vertingos ir seniai laukiamos. Visų jų paruošiamieji darbai jau pradėti. Visuomenė stipriai parėmė kai kurių knygų leidimą ir ypačiai dr. Vinco Kudirkos giminės jo monografijos leidimą. Knygos pramatomos išleisti šia eile:

V. Statkus. **Lietuvos ginkluotos pajėgos.** Knyga – 1000 psl., gausiai iliustruota, 5 spalvotos nuotraukos, daug schemų ir dokumentacijos. Knyga jau sulaužyta, greit bus spausdinama. Gegužės mėnesio pradžioje pramatoma atiduoti skaitytojams.

A. Merkelis. **Vydūnas – kūrėjas ir žmogus.** Monografija apie didįjį Prūsų Lietuvos rašytoją, dramaturgą, filosofą ir muziką. Knyga bus gausiai iliustruota dokumentinėmis nuotraukomis, rankraščiais. Daugelio monografijų autorius ilgai rinko medžiagą, kuri atskleis šio žymaus lietuvio sėkmingą veiklą Prūsų Lietuvoje. Knyga jau pradėta rinkti.

A. Merkelis. **Dr. Vincas Kudirka.** Tai dar viena mūsų monografijų nepakeičiamo rašytojo knyga, kurią mielai skaitys kiekvienas. „Varpo" sukakties metu bus naudinga plačiau patirti apie laikraščio sumanytoją ir redaktorių, pažadinusį tautą naujam gyvenimui.

Vydūnas. **Prūsų Lietuva.** Pirmosios dalies vertimas iš knygos vokiečių kalba *Vokiečių-lietuvių santykiai per 700 metų*. Autorius poetiškais aprašymais pristato savo gimtinę, kuri šiuo metu paversta rusiškumo bastionu vakaruose.

A. Vijukas-Kojalavičius. **Lietuvos istorija.** Pirmoji Lietuvos istorija, parašyta Vilniaus akademijos rektoriaus prieš 300 metų. Dabar pirmą kartą leidžiama lietuvių kalba. Lietuvoje jos leidimas buvo sulaikytas.

C. R. Jurgėla. **History of the Lithuanian Nation.** Knyga buvo išleista 1948 metais, dabar bus leidžiama papildyta ir pertvarkyta. Autorius sutiko parašyti istoriją iki šių dienų. Pramatoma leisti su gausiomis spalvotomis iliustracijomis ir žemėlapiais.

Vydūno jaunimo fondui yra pateikta ir daugiau prašymų išleisti leidinius, bet tai lieka tolimesniam laikui, kada atsiras nauji knygų leidimo mecenatai. Norintieji daugiau žinių prašomi rašyti: Vydūnas Youth Fund, Inc., 3001 West 59th Street, Chicago, IL 60629.

Atvyksta Arvydas ir Nelė Paltinai

„Margučio" pakviesti, estradinės muzikos puoselėtojai muzikas Arvydas Paltinas ir solistė Nelė Paltinienė balandžio ir gegužės mėnesį penktąjį kartą lankysis Jungtinėse Amerikos Valstybėse. Pirmasis koncertas rengiamas balandžio 26 d. Bostone. Baltimorėje koncertuos gegužės 3 d., Chicagoje gegužės 10 d. ir Detroite gegužės 17 d. Bostone koncertą rengia Petro Viščinio vadovaujama „Laisvės varpo" radijo programa, Baltimorėje – Alberto Juškaus ir Kęstučio Laskausko vadovaujama „Radijo programa lietuviams", Chicagoje – Petro Petručio vadovaujamas „Margutis" ir Detroite – Algio Zaparacko vadovaujama „Lietuviškų melodijų" radijo programa.

Muzikas Arvydas Paltinas, gyvendamas Lietuvoje, vadovavo Klaipėdos „Kopų balsų" estradiniam ansambliui, o Nelė Paltinienė buvo pagrindinė šio ansamblio solistė. 1982 metais Paltinai apsigyveno Vakarų Vokietijoje. Arvydas Paltinas mokytojauja Vasario 16 gimnazijoje ir vadovauja gimnazijos chorui ir orkestrui. Taipgi abu dažnokai koncertuoja. Lietuvoje buvo išleistos kelios Nelės Paltinienės įdainuotos plokštelės. Gyvendami Vakarų Vokietijoje, išleido keturias kasetes. Neseniai pasirodžiusią kasetę „Tu, man viena" bus galima įsigyti Chicagoje ir kituose miestuose, kur rengiami Paltinų koncertai.

m.

Solistė Nelė ir muzikas Arvydas Paltinai, šį pavasarį atvykstantys koncertuoti į JAV.

Nuotrauka Jono Tamulaičio

Chicagos teatruose

Imperinio kvinteto koncertas

Chicaga turtinga įvairiais renginiais scenose. Čia yra ne vien daug gerų dramos teatrų, stipri Lyric opera, bet būna ir daug puikių koncertų. Pvz., Orchestra Hall, ypač gero rezonanso salėje (220 South Michigan Avenue), kovo 20 d. įvyko iš Bostono atskridusio Empire Brass kvinteto koncertas, tęsiant čia jau 56-tą koncertų sezoną.

Mes daugiausia mėgstame simfoninio orkestro koncertus, tačiau kas dalyvavo šiame pučiamųjų instrumentų kvinteto koncerte, pergyveno didelį pasigėrėjimą, nes buvo atlikti rinktiniai, daugiausia klasikiniai tarptautinio garso kompozitorių kūriniai, o kvinteto dalyviai aukštų kvalifikacijų muzikai.

Kvintetas sudarytas iš dviejų trimitų, prancūziškojo rago, trombono ir tubos. Visi ypač gerai susigroję. Jų repertuarą sudarė Scarlatti, Froberger, Kreisler, Rossini, Williams, Elgar, Albeniz, Turina, Bach, Bozza, Debussy, Ravel, Mendez, Copland, Bernstein kūriniai, pasižymį didžiai harmoningu skambėjimu. Publikai gausiai reiškiant pasitenkinimą, kvintetas bisui atliko dar ir keletą populiarios muzikos kūriniu.

Koncertų seriją šiemet remia mecenatas Merrill Lynch bendrovė, kuri kviestiniams svečiams net ir suruošė gausias vaišes. Kas tik šiame koncerte dalyvavo, nuoširdžiai džiaugėsi, galėjęs pasigėrėti tokiu tobulu rinktinių klasikinių kūrinių atlikimu. To buvo galima ir tikėtis, nes visi kvinteto muzikantai yra taip pat dėstytojai Bostono universiteto muzikos mokykloje. Šis kvintetas yra koncertavęs Europoje – Berlyne, Paryžiuje, Amsterdame, Koelne, Oslo, Stuttgarte, Frankfurte, o taip pat ir Tokyo mieste. Yra koncertavęs su simfoniniu orkestru daugelyje JAV miestų. Kvinteto nariai: Rolf Smedvig, Timothy Morrison, Martin Hackleman, Scott A. Hartman, J. Samuel Pilafian. Visi su universitetiniu išsilavinimu ir su gausiu patyrimu.

Panašiuose koncertuose verta dalyvauti. Orchestra Hall salėje balandžio mėnesį vyko šie koncertai: balandžio 1 d. pianisto Maurizio Pollini, balandžio 2-4 d. Chicagos simfoninio orkestro, balandžio 5 d. pianisto Andras Schiff ir Chicagos simfonijos kamerinis koncertas, balandžio 10 d. Chicagos Civic orkestras. Balandžio 12 bus pianisto Anton Kuerti, o balandžio 13 Chicagos simfonijos kamerinis koncertas. Jau tų keletos koncertų suminėjimas rodo, kaip gyvas yra koncertinis reiškimasis Chicagoje.

Juoz. Pr.

Marji Bank (Alice) ir Steven Ivcich (Minotauras) Goodman teatro pastatyme „She Always Said, Pablo".

Nuotrauka Kevin Horan

Avangardinis spektaklis apie Picasso

Chicagos pirmaujantis Goodman teatras (200 South Columbus Drive) pastatė ypatingą avangardinio stiliaus dramini veikala „She Always Said, Pablo". Tai labai originaliu būdu vaizdavimas epizodų iš Pablo Picasso gyvenimo ir kūrybos, darant gausius įtarpus iš įvairių kitų sričių, net įtraukiant ir šventuosius. Panaudotas libretas amerikietės rašytojos Gertrude Stein, mirusios vėžiu Paryžiuje 1946 metais.

Šiame pastatyme scenoje slenka įdomiai perteikiamas Gertrude Stein kūrybos epizodų kaleidoskopinis rinkinys, ką galima įsivaizduoti iš programoje pateikiamų scenų pavadinimų: Portretai, Vodevilis, Keturių šventųjų prologai, Paprastai komplikuota ir įdomu, Šv. Dvasios vizija, Pagautas už uodegos troškimas, Lopšinė, Šventųjų procesija, Užbaigtas Picasso portretas, Finalas. Scenoje be aktorių matomos ir nešamos Picasso kūrinių reprodukcijos.

Šalia Picasso, jo šeimos narių personažų, matome fantastinius įvairių būtybių pasireiškimus. Viską lydi skambi Virgil Thomson ir Igor Stravinsky muzika. Pažymėtina, kad šis pastatymas yra pasaulinė premjera – iš viso pirmą kartą. Atlieka tokių stiprių balsų solistai ir taip įgudę aktoriai, kad vaidinimo slinktis darosi patraukliai įdomi. Daug pasigėrėjimo įneša itin skambūs solo, duetai ir grupiniai dainavimai.

Gausus įnašas režisieriaus Frank Galati, kuris profesoriauja Northwestern universiteto vaidybos skyriuje. Kaip aktorius ir choreografas dalyvauja ir Peter Amster, New Yorko Cortland teatro direktorius, apie kurį programoje pasakyta, kad jis pravedė Lietuvių operos pastatymą Chicagoje. Tarp solistų, aktorių randame Anita Berry, laimėjusią Pavarotti tarptautinį konkursą. Mark S. Doss – buvęs Metropolitan operos solistas, Linda Emond reiškėsi filme, Bob Heitzinger vaidinęs Broadway teatruose, Steven Ivcich studijavęs pas Decroux Paryžiuje, Janis Knox dainavusi Lyric operoje, Carmen Pelton atlikusi vaidmenis televizijoje, Skotų operos dainininkė, Barbara E. Robertson laimėjusi pora premijų, Laurence Russo (Pablo vaidmeny) dirbęs Stratfordo Šekspyro festivalyje.

Juoz. Pr.